

UTANÇ

✦ SALMAN ✦

RUSHDIE

4. BASKI

Ceviri: ASLI BİCEN

♥ can
cagdas

SALMAN RUSHDIE

UTANÇ

Can Çağdaş

Utancı, Salman Rushdie

İngilizce aslından çeviren: Aslı Biçen

Shame

© 1983, Salman Rushdie

© 2013, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu kitabın Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2013

4. basım: Haziran 2021, İstanbul

Bu kitabın 4. baskısı 500 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Cem Alpan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-3596-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750735967

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

SALMAN RUSHDIE

UTANÇ

ROMAN

İngilizce aslından çeviren

Aslı Biçen

♥can

Salman Rushdie'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Soytarı Şalimar, 2007

Öfke, 2008

Floransa Büyücüsü, 2009

Ayaklarının Altındaki Toprak, 2011

Dođu, Batı, 2011

Geceyarısı Çocukları, 2012

İki Yıl Sekiz Ay Yirmi Sekiz Gece, 2016

Mağriplinin Son İç Çekişisi, 2017

Altın Ev, 2018

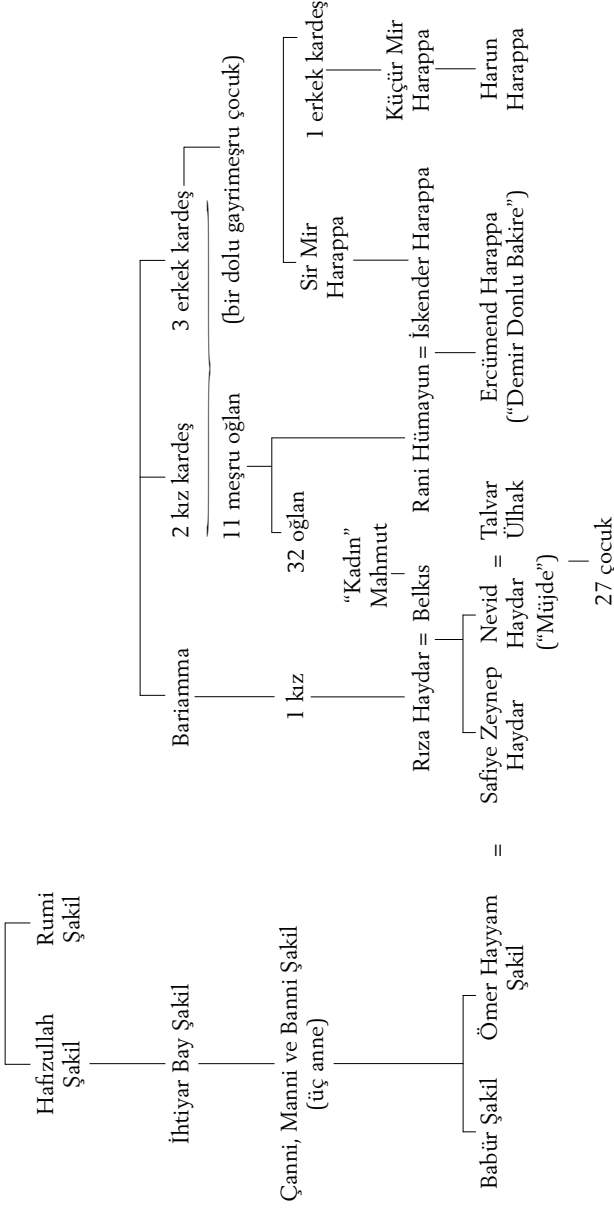
SALMAN RUSHDIE, on roman, bir kısa öykü derlemesi ve dört edebiyat dışı yapıtın yazarı ve *Mirrorwork* adındaki çağdaş Hint edebiyatı antolojisinin iki editöründen biridir. Yazarın *Geceyarısı Çocukları* adlı romanı 1981’de Booker Ödülü’nü, 1993’te Booker of Bookers ve 2008’de Best of the Booker ödülleri aldı. *Mağriplinin Son İç Çekişi*, 1995’te Whitbread Ödülü’nü ve 1996’da Avrupa Birliği Aristeion Edebiyat Ödülü’nü kazandı. Salman Rushdie, edebiyata yaptığı katkılardan dolayı 2007 yılında “Şövalye” unvanıyla ödüllendirildi. Ayrıca, İngiltere Kraliyet Edebiyat Derneği üyesidir ve Fransa Kültür Bakanlığı tarafından verilen *Commandeur des Arts et des Lettres* unvanına da sahiptir.

ASLI BİÇEN, 1970’te Bursa’da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Çeviri yapmaya öğrencilik yıllarında başladı. 1990’dan beri sürdürdüğü meslek hayatında kırk küsur kitap çevirdi. Faulkner’ın *Abşalom Abşalom!*, Dickens’ın *Müşterek Dostumuz* ve *Kasvetli Ev*, Rushdie’nin *Geceyarısı Çocukları*, *Utancı*, Kennedy’nin *Cennet*, Fuentes’in *Doğmamış Kristof*, Djuna Barnes’in *Geceyi Anlat Bana*, Fowles’un *Fransız Teğmenin Kadını* gibi eserlerini Türkçeye kazandırdı. Çevirmenlerin maruz kaldığı haksızlıklara karşı mücadele veren Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği’nin kurucularındandır. Çevirilerinin yanı sıra şu âna kadar yayımlanmış üç romanı vardır: *Elime Tutun*, *İnceldiği Yerden* ve *Tehdit Mektupları*.

Sameen'e

İçindekiler

I. Anavatandan kaçışlar	
1. Servis asansörü	15
2. Ayakkabılardan bir gerdanlık	33
3. Eriyen buzlar	56
II. Düelloocular	
4. Paravanın ardında	75
5. Yanlış mucize	91
6. Şeref meseleleri	115
III. Utanç, müjde ve bakire	
7. Kızarma	145
8. Güzel ve çirkin	183
IV. XV. yüzyılda	
9. Büyük İskender	221
10. Peçeli kadın	246
11. Asılmış bir adamın monoloğu	276
12. İstikrar	300
V. Hüküm günü	
Teşekkür	355

I

Anavatandan kaçışlar

1

Servis asansörü

Havadan bakıldığında her şeyden ziyade kötü orantılı bir halteri andıran üçra sınır kasabası K.da bir zamanlar üç sevimli, sevgi dolu kız kardeş yaşardı. İsimleri... ama gerçek isimleri asla kullanılmazdı, tıpkı evdeki en iyi porselenler gibi; üçünün de yaşadığı o trajedi gecesinden sonra porselenler zamanla yeri unutulmuş bir dolaba kilitlenmiş, böylece Çarlık Rusyası'nda Gardner Seramik Fabrikası tarafından üretilen büyük bin parçalık takım, gerçekliğine neredeyse inanmaz oldukları bir aile efsanesine dönüşmüştü... Lafı daha fazla uzatmadan üç kız kardeşin Şakil soyadını taşıdıklarını ve herkes tarafından (yaş sırasıyla) Çanni, Manni ve Banni diye bilindiklerini söylesem iyi olacak.

Günün birinde babaları öldü.

Öldüğünde on sekiz yıldır dul olan İhtiyar Bay Şakil'in, yaşadığı kasabaya "cehennem çukuru" demek gibi bir huyu vardı. Son hezeyanı sırasında büyük bölümü anlaşılmayan dur durak bilmez bir monoloğa kaptırmıştı kendini, bu monoloğun bulanık akışı esnasında hizmetkârlar uzun müstehcen bölümler, yatağının etrafındaki havayı fokur fokur kaynatan küfürler ve lanetler seçer gibi olmuşlardı. Bu son söylevinde, ihtiyar münzevi, ömrü boyunca kasabasına duyduğu nefreti baştan almış,

kâh pazarın etrafındaki alçak, boz renkli “kambur zumbur” binaları yok etmeleri için iblislere seslenmiş, kâh ölüme bulanmış sözleriyle Kışla Mahallesi’nin serin, kirreç badanalı kibrini lanetlemişti. Halter biçimli kasabanın iki ucundaki kürelerdi bunlar: Eski şehir ve Kışla, eski şehirde sömürgeleştirilmiş yerli halk otururdu, Kışla’da yabancı sömürgeciler, *Angrez*, yani İngiliz *sahib*’ler. İhtiyar Şakil iki dünyadan da tiksindirirdi ve yıllar boyu, kuyu gibi ışısız bir avluya bakan, yüksek, kaleye benzer, devasa malikânesine kapanmıştı. Ev açık bir meydanın kenarındaydı ve pazarla Kışla’ya eşit mesafedeydi. İhtiyar Bay Şakil ölüm döşeginde, binanın dışarı bakan üçbeş penceresinin birinden, Rönesans üslubunda yapılmış büyük otelin kubbesini görebiliyordu; katlanılmaz Kışla Mahallesi sokaklarından bir serap gibi yükseliyordu otel ve içinde altın tükürük hokkaları, pirinç düğmeli üniforma giymiş, komi şapkası takmış evcil örümcek maymunları, her gece muhteşem bitkilerin, sarı güllerin, beyaz manolyaların ve tavana uzanan yeşim rengi palmyelerin enerjik başkaldırısı arasında kartonpiyerli balo salonunda çalan tam tekmil bir orkestrayı bulmak mümkündü –kısacası Flashman’s Hotel’in, daha o zamandan çatlamış olan büyük yıldızlı kubbesi, kısa olmaya yazgılı ihtişamının usandırıcı kibriyle parlıyordu; o kubbe altında üniformalı, postallı *Angrez* subayları, beyaz kravatlı siviller ve aç bakışlı, saçları lüle lüle hanımlar her gece toplanır, bungalovlarından çıkıp dans etmeye ve renkli olma yanılışmasını paylaşmaya gelirlerdi– halbuki aslında sadece beyazdılar, hatta amansız sıcağın, bulut altında gelişmiş soluk tenleri üzerindeki zararlı etkileri yüzünden ve tabii bir de karaciğerlerini hiçe sayarak güneşin öğle vakti ifratında kırmızı Burgonya şarabı içme alışkanlıkları yüzünden gri. İhtiyar adam emperyalistlerin altın otelden yayılan, umutsuzluğun neşesinden ağır-

laşmış müziğini duydu ve rüyalar oteline yüksek, net bir sesle küfür etti.

“Kapatın şu pencereyi,” diye bağırdı, “yoksa bu gürültüyü dinleye dinleye öleceğim.” İhtiyar hizmetkâr kadın Haşmet Bibi, pencereyi kapattığında birazcık rahatladı ve son enerjisini toplayarak ölümcül hezeyan selinin istikametini değiştirdi.

“Yetişin,” diye ihtiyar adamın kızlarına seslenerek odadan fırlamıştı Haşmet Bibi, “babacığınız kendini Şeytan’a teslim ediyor.” Dış dünyayı def eden Bay Şakil ölüm monoloğunun öfkesini kendine çevirmiş, ruhunun sonsuza kadar lanetlenmesini istiyordu. “Allah bilir sinirine ne dokundu,” dedi Haşmet esefle, “ama tuttuğu yol, yol değil.”

Dul adam çocuklarını Parsi sütannelerle, Hıristiyan *ayah*’larla ve çoğunlukla Müslümanlıktan gelen demirden bir ahlakla büyütmişti, gerçi Çanni babasını asıl güneşin katılaştırdığını söylerdi. Üç kız, onun öldüğü güne kadar bu labirentvari malikânedden hiç çıkartılmamıştı; hemen hemen hiç eğitim görmeden *zenan*’da¹ hapis tutulmuş, birbirlerini eğlendirmek için kendilerine has lisanlar icat etmiş, çıplak bir adamın nasıl görüldüğü üzerine kafa yormuş, ergenliğe ulaşmadan önce tuhaf cinsel organlar hayal etmişlerdi, mesela erkeklerin göğsünde kendi memelerinin oturacağı oyuklar, “o zamanlar öyle cahildik ki,” diye hatırlatacaklardı yaşları ilerledikçe hayretle birbirlerine, “döllenmenin memelerden olduğuna inanabiliyorduk.” Bu uzun mahpusluk üç kız kardeş arasında asla tam olarak kopmayacak çok güçlü bir bağ oluşturmuştu. Kafesli bir pencerenin önünde durup büyük otelin yaldızlı kubbesine bakarak ve gizemli dans

1. Hindistan’da hareme verilen ad. Farsça *zen* “kadın” anlamına gelir.

müziğinin nağmelerine göre salınarak geçirirlerdi akşamlarını... Söylentiye bakılırsa ikindilerin tembel mayışıklığında birbirlerinin vücutlarını keşfederlerdi uyuşuk uyuşuk; geceleri de babalarının ölümünü hızlandırmak için büyüler yaparlardı. Ama kem dillerin söylemeyeceği yoktur, özellikle de erkeklerin soyan gözlerinden uzakta yaşayan güzel kadınlar hakkında. Kesinlikle doğru olan bir şey varsa o da, bebek rezaletinden çok önce, bekâretlerinin soyut tutkusuyla çocuk özlemi çeken üç kız kardeşin çocukları doğduktan sonra bile üçlüyü bozmamak, sonsuza kadar gençliklerindeki yakın bağı korumak için gizli bir anlaşma yapmış olmalarıydı: yani bebekleri paylaşmaya karar vermişlerdi. Bu akdin, yalıtılmış üçlünün birbirine kattıkları âdet kanlarıyla yazıldığı ve imzalandığı, sonra yakılıp kül edildiği ve sadece belleklerinin hücrelerinde saklandığı yolundaki menfur hikâyeyi kamutlama ya da yalanlama imkânım yok.

Ama yirmi yıl boyunca tek bir çocukları olacaktı. Adı Ömer Hayyam olacaktı.

Bütün bunlar XIV. yüzyılda meydana geldi. Doğal olarak hicri takvimi kullanıyorum; sanmayın ki böyle hikâyeler hep çok uzun zaman önce vuku bulmuş. Zaman süt gibi kolayca homojenleştirilemez; dünyanın o bölgesi, yakın zamana kadar, hâlâ bin üç yüzlerdeydi.

Haşmet Bibi onlara babalarının son anlarını yaşadığını söylediğinde kardeşler en renkli kıyafetlerini giyip onu görmeye gittiler. Onu utancın boğucu parmakları arasında, zorba yeis çırpınmaları içinde, Tanrı'dan, kendisini sonsuza kadar Cehennem çöllerinden birine, ayakta olmayan bir yere göndermesini talep ederken buldular. Sonra sesi kesildi ve en büyük kızı Çanni ona üç genç kadını ilgilendiren tek soruyu sordu hemen: "Baba, artık çok zengin olacağız, değil mi?"

“Orospular,” diye küfretti ölmekte olan adam, “buna pek güvenmeyin.”

Babalarının ağız bozuk ölümünün ertesi sabahı, herkesin Şakil aile servetinin üzerinde yelken açtığını zannettiği dipsiz zenginlik denizinin kıraç bir krater olduğu ortaya çıktı. Yatırım alanındaki beceriksizliğinin kavurucu güneşi (onlarca yıldır ürkütücü pederşahi façası, pis tabiatı ve kızlarına bıraktığı en zehirli miras olan kibirli azameti sayesinde başarıyla gizlemişti bunu) bütün nakit okyanuslarını kurutmuştu, öyle ki Çanni, Manni ve Banni bütün matem dönemini, hayattayken ihtiyar adama baskı yapmaya cesaret edemeyen ama artık bir dakika daha beklemeyi reddeden alacaklıların borçlarını (bileşik faiziyle birlikte) ödemekle geçirdiler. Kızlar bir ömürlük inzivalarından, babalarının muazzam basiretsizliğinin leşini didikleme için üzerinde halkalar çizen bu akbabalara duydukları iyi talimli tiksinti ifadeleriyle çıktılar; paranın yabancılarla konuşulması yasak iki konudan biri olduğunu düşünecek şekilde yetiştirildikleri için de alacaklıların önlerine koyduğu belgeleri okumaya bile zahmet etmeden imzalayarak servetlerini saçıp savurdular. Her şey bittiğinde K. çevresindeki, büyük bölümü verimsiz bir bölgedeki az sayıda verimli meyve bahçesi ve tarlanın yaklaşık yüzde seksen beşini teşkil eden uçsuz bucaksız araziler olduğu gibi kaybedilmişti; üç kız kardeşe, çekip çevirilemeyecek kadar büyük, yerden tavana ıvır zıvır dolu malikâne ile sadakatten ziyade müebbet mahkûmunun dış dünyaya duyduğu korkuya benzer bir sebepten gitmeyi reddeden üç-beş hizmetkârın dışında hiçbir şey kalmamıştı. İflas haberine verdikleri tepki –belki de aristokrat terbiyesi almış insanların evrensel âdeti olduğu üzere– bir parti düzenlemek oldu.

Sonraki yıllarda o kötü şöhretli şenlik gecesinin hikâyesini, onlara genç oldukları yarılsaması veren sade

bir neşeyle anlatacaklardı birbirlerine. “Davetiyeleri Kışla’da bastırmıştım,” diye başladılar Çanni Şakil, kardeşleriyle birlikte oturdukları eski ahşap salıncakta. Eski macerayı düşünüp mutlu mutlu kıkırdarak devam ederdi, “Ne davetiyeydi ama! Tahta gibi sert karton üzerine kabartmalı, altın yaldızlı harflerle yazılmış. Feleğin suratına tükürür gibi.”

“Ölmüş babamızın suratına da,” diye eklerdi Manni. “Ona pek edepsiz gelirdi, tam bir yoldan çıkmışlık gibi, iradesini bize dayatmayı başaramadığının kanıtı gibi gelirdi.”

“Tıpkı,” diye devam ederdi Banni, “iflasımızın başka bir alandaki başarısızlığını kanıtlaması gibi.”

İlk başta babalarının ölürken duyduğu utancın onları bekleyen iflası bilmekten kaynaklandığını zannetmişlerdi. Ama sonradan bu kadar basit olmayan başka olasılıkları dikkate almaya başladılar. “Belki,” diye varsayımda bulunurdu Çanni, “ölüm döşeginde geleceği görmüştü.”

“Keşke,” derdi kardeşleri, “öyle olsa bizi yaşattığı kadar sefil ölmüş olurdu.”

Şakil kardeşlerin toplum içine çıktığı haberi kasabada çabucak yayılmıştı. Heyecanla beklenen akşam geldiğinde eski evi bir musiki dehaları ordusu işgal etti, üç telli *tamburi*’leri, yedi telli sarangileri, kamış flütleri ve davulları, bu sofu malikâneyi yirmi yıldır ilk kez şenlikli bir müzikle doldurdu; bölük bölük fırıncı, pastacı, mezece yiyecek cephanesiyle uygun adım içeri daldılar, kasabanın tezgâhlarını çıplak bırakıp avlunun ortasına kurulu, ayna işlemeleri hazırlıkların ihtişamını yansıtan kocaman, rengârenk *şamiana*’nın¹ içini doldurdular. Gelelim babalarının kızların iliklerine işlettiği züppeliğin

1. Hindistan’da çeşitli eğlence ve şenliklerde kurulan geleneksel büyük çadır.

misafir listesine sirayet ettiği ortaya çıkmıştı. K. sakinlerinin çoğu, yaldızlı davetiyeleri kasabanın dilinde olan bu üç görkemli hanımın muhitine alınmaya layık bulunmadıklarını göremekle hakarete uğramıştı. Derken kaygısızlık suçuna bir de saygısızlık suçu eklendi çünkü kız kardeşlerin âdetleri hiçe saydıkları ortaya çıktı: Yerli ekâbirin paspaslarından esirgenen davetiyeler, *Angrez Kışlası*'nın ve dans eden *sahib*'lerin balo salonlarının yolunu bulmuştu. Uzun zamandır yasaklı olan malikâne üç-beş kasabalı dışında herkese kapalı kalmıştı; ama Flashman'ın, kokteyl saatinden sonra kardeşleri üniformalı ve balo kıyafetli bir yabancılar kalabalığı ziyarete geldi. Emperyalistler! –gri tenli *sahib*'ler ve eldivenli begümleri!– kulakları tırmalayan seslerle, lütfedermiş gibi ayna işlemeli otağa girdiler.

“İçki ikram edilmişti.” İhtiyar Çanni Ana, bu anının dehşetini hatırlarken ellerini keyifle çırpı. Ama hatırlamanın daima son bulduğu noktaya gelinmiş ve üç hanım da tuhaf bir ketumluğa bürünmüşlerdi; bu yüzden de senelerin karanlık geçitinde partinin etrafını sarıp gizleyen tuhaflığı bertaraf etmek elimden gelmiyor.

Beyaz olmayan üç-beş misafirin –Şakil milyonlarıyla kıyaslandığında servetleri bir zamanlar solda sıfır olan yerli *zamindar*'lar¹ ve karılarının– öfkeli bir yumak halinde birbirlerine sokulduğu, hoplayıp zıplayan *sahib*'lere gazapla baktıkları doğru olabilir mi? Ya bu insanların birkaç dakika sonra ellerini ekmeğe de tuza da sürmeden çekip gittikleri, kız kardeşleri sömürge yetkililerine bıraktıkları? Gözleri antimondan ve şevkten parlayan üç kız kardeşin ağırbaşlı bir sessizlikle bir subaydan diğerine gittikleri, adeta onları tarttıkları, bıyıklarının parlaklığı

1. Hindistan'da toprağın vergisini toplama hakkını ya da mülkiyetini elinde tutan insanlara verilen isim.

ğını ölçtükleri, duruş açılarına göre çenelerini değerlendirdikleri inanılır şey mi? Sonra (tevatüre bakılırsa) Şakıl kızlarının aynı anda ellerini çırpıtları ve müzisyenlere Batı tarzı dans müziği, minüetler, valsler, fokstrotlar, polkalar, gavotlar, virtüözlerin hakarete uğramış çalgılarından zorla çıkarılınca şeytani bir hal alan melodiler çalmalarını buyurdıkları doğru mu?

Söylenenlere bakılırsa dans bütün gece devam etmiş. Böyle bir olayın rezilliği yeni yetim kalan kızları zaten gözden düşürmeye yeterdi ama sırada daha beteri vardı. Parti bittikten kısa süre sonra, öfkeli dehalar gidip, yenmeyen yiyecek dağları sokak köpeklerine atıldıktan –zira kardeşler azametten, kendi denklerine ikram ettikleri yiyeceklerin fakirlere dağıtılmasına razı olmamıştı– kısa süre sonra, K. çarşılarında burnu havada üç kızdan birinin o çılgın gecede hamile kaldığı söylenmeye başlandı.

Ayıp, ayıp, büyük utanç!

Ama Şakıl kardeşler şereflerine leke sürüldüğünü hissetmişlerse bile dışarıya renk vermediler. Bunun yerine gitmeyi reddeden hizmetkârlarından biri olan Haşmet Bibi'yi K.ya yolladılar; kasabanın en iyi ustası Mistri Yakup Baloç'u getirecek ve Hüdaverdi Nalbur Dükkânı'nda bulunabilecek en büyük ithal asma kilidi alacaktı. Bu asma kilit öyle büyük ve ağırdı ki Haşmet Bibi eve taşımak için bir katır kiralamak zorunda kalmıştı, katırın sahibi hizmetçi kadına sordu: "Senin begümler bu kilidi şimdi ne demeye alıyorlar? Taarruz çoktan oldu bitti." Haşmet, sözlerinin gücünü artırmak için gözlerini şaşıl-tarak, "Torunların fukara mezarına işer inşallah," diye cevap verdi.

Usta Mistri Yakup bu Nuh Nebi'den kalma kocakarının şirret sükûnetinden öyle etkilenmişti ki onun emri altında tek bir yorumda bulunmaya cesaret edemeden seve seve çalıştı. Kadın ona tuhaf bir dış asansör yaptırdı,

Politik bir roman. *Utanc*, iktidar çılgınlığına kapılmış politikacılar, olgunlaşmamış gördükleri toplumun vasıflığına kendilerini atayan hırslı, "dini bütün" generaller, tepkisiz kalabalıklar, elbirliğiyle demokrasisi delik deşik edilen bir ülke... Muthiş bir ironi ve derin bir hüznle anlatıyor Rushdie bu ülkeyi – politik romanların sıklıkla başvurduğu basmakalıp çözümlere ragbet etmeyen, zengin karakterlerle dolu bir alegori yaratarak başarıyor bunu.

Biri Ziya-ül Hak'a, ikisi baba kız Bhutto'lara "hem benzeyen hem de benzemeyen" karakterlerin önemli roller üstlendiği bu olağanüstü roman, yine "benzeyen ama tam da Pakistan denemeyecek" bir ülkenin tarihini, utanc duygusunun prizmasından anlatmaya girişiyor. Ayıbı, rezaleti, skandalları da içeren bir anlam zenginliği taşıyan bu "utanc", özellikle iki karakterde somutlanıyor: Utanmazlığın kişileşmiş hali Ömer Hayyam Şakil ile öteki insanların hissetmedikleri bütün utancı ruhunda yaşayan karısı Saliye Zeynep..

#tarih #pakistan #iktidar #toplum #yozlaşma #ironi #yirminciyüzyıl
#siyasiroman #alegori

Kapak resmi: Abdur Rahim Chaudhary

 can

canayrinteri.com | [f](#) | [@](#) | <#> canayrinteri

roman

ISBN 978-9953-01-1006-7

9 789750 735967